

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою ФТБ

(прот. № 5 від «25» 11 2025 р.)

Декан

Надія ВЕДМІДЬ

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН /
UNIVERSAL DESIGN

РОБОЧА ПРОГРАМА /
COURSE OUTLINE

освітній ступінь	бакалавр	/ bachelor
галузь знань	02 Культура і мистецтво	/ Culture and Arts
спеціальність	022 Дизайн	/ Design
освітня програма	Дизайн	/ Design

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ заборонено

Автор: Наталія КОНДЕЛЬ-ПЕРМІНОВА, кандидат архітектури, с.н.с., доцент кафедри дизайну

Робочу програму розглянуто і схвалено на засіданні кафедри дизайну 14 листопада 2025 р., протокол №6.

Рецензенти:

Анна КИРІЙ, архітектор, засновник і керівник ТОВ «Архітектурно-проектна група Анни Кирій», член Національної спілки архітекторів України

Руслана БЕЗУГЛА, завідувача кафедри дизайну ДТЕУ, доктор мистецтвознавства, доцент, член Національної спілки художників України, гарант освітньо-професійної програми (бакалаврського) рівня вищої освіти «Дизайн»

**УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН /
UNIVERSAL DESIGN**

**РОБОЧА ПРОГРАМА /
COURSE OUTLINE**

освітній ступінь	бакалавр	/ bachelor
галузь знань	02 Культура і мистецтво	/ Culture and Arts
спеціальність	022 Дизайн	/ Design
освітня програма	Дизайн	/ Design

1. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ ТА РОЗПОДІЛ ГОДИН ЗА ТЕМАМИ (ТЕМАТИЧНИЙ П ЛАН)

Тема	Кількість годин				Форми контролю
	Усього годин	з них			
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота студентів	
<u>Тема 1.</u> Вступ. Поняття «універсальний дизайн». Соціальна відповідальність дизайнера	14	2	2	10	УО, КСР
<u>Тема 2.</u> Універсальний дизайн, інклюзія, доступність: співвідношення понять	14	2	2	10	УО, КСР
<u>Тема 3.</u> Соціокультурні аспекти універсального дизайну	14	2	2	10	УО, КСР
<u>Тема 4.</u> Принципи універсального дизайну	18	4	4	10	УО, КСР
<u>Тема 5.</u> Транспортна доступність	14	2	2	10	УО, КСР
<u>Тема 6.</u> Інформаційно-комунікаційна доступність	14	2	2	10	УО, КСР
<u>Тема 7.</u> Доступність архітектурного середовища. Частина 1	14	2	2	10	УО, КСР
<u>Тема 8.</u> Доступність архітектурного середовища. Частина 2	14	2	2	10	УО, КСР
<u>Тема 9.</u> Дослідження в універсальному дизайні	18	4	4	10	УО, КСР
<u>Тема 10.</u> Ергономіка, антропометрія та сенсорне сприйняття	14	2	2	10	УО, КСР
<u>Тема 11.</u> Проєктування та оцінювання універсальних рішень	18	4	4	10	УО, КСР
<u>Тема 12.</u> Універсальний дизайн в Україні	14	2	2	10	УО, КСР
Разом	180/6	30	30	120	
Підсумковий контроль – екзамен					

Примітка: УО – усне опитування; КСР -контроль самостійної роботи.

2. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ, ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Результати навчання	Навчальна діяльність*	Робочий час студента, год.
1	2	3
<i>Знати:</i> сутність універсального дизайну, усвідомлювати соціальну роль дизайнера <i>Вміти:</i> розрізняти підходи до дизайн-проектування, використовувати чинне законодавство, яке регулює	<u>Лекція 1.</u> Вступ. Поняття «універсальний дизайн». Соціальна відповідальність дизайнера 1. Поняття універсального дизайну як підходу до проектування предметів, середовищ, послуг і систем, які є максимально зручними, зрозумілими та доступними для найширшого кола користувачів незалежно від віку, фізичних, сенсорних, когнітивних можливостей чи соціального статусу. Термін сформульований у 1980–1990-х роках американським архітектором Роном Мейсом, який наголошував, що дизайн має бути зручним без потреби в адаптації або спеціалізованих рішеннях. Універсальний дизайн орієнтується на різноманіття людей, а не на «середнього користувача»; запобігає дискримінації через дизайн; поєднує функціональність, естетику, ергономіку та етику. 2. <i>Соціальна відповідальність дизайнера.</i> Дизайнер формує середовище життя людини, а отже несе соціальну, етичну та професійну відповідальність за наслідки своїх рішень. Дизайнер у XXI столітті — це не лише творець форми, а медіатор між суспільством, технологіями та людиною. 3. <i>Універсальний дизайн як професійна етика.</i> Універсальний дизайн формує ціннісну позицію дизайнера, вимагає критичного мислення, підтримує ідеї сталого розвитку та прав людини, є показником професійної зрілості дизайнера.	2

доступність для людей з інвалідністю; володіти навичками етичного аналізу проєктних рішень	Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти: 1, 2. Основний: 8 [с. 9-45, 167-213], 9 [с. 23-81]. Додатковий: 10 [с. 65-75]. Інтернет-ресурси: 19, 20, 21. Самостійна робота студентів На вибір студента пропонується обрати один приклад дизайну (предмет, простір, інтерфейс) та проаналізувати: для кого він зручний; кого виключає; які принципи універсального дизайну реалізовані або порушені. Форма подання: текст (1–2 сторінки) + візуальні приклади. Питання для поглибленого вивчення: 1. Чи може універсальний дизайн бути повністю «універсальним»? 2. Де проходить межа між універсальним та спеціалізованим дизайном? 3. Як дизайн може формувати соціальні стереотипи? 4. Чи не обмежує універсальний дизайн творчість дизайнера? Практичне заняття <i>Вступна дискусія.</i> Хто відповідальний за незручний або небезпечний дизайн? <i>Аналітична робота</i> (індивідуально або в групах): обрати об'єкт (побутовий прилад, міський елемент, сайт, упаковку). Визначити різні групи користувачів. Виявити бар'єри. <i>Редизайн</i> (концептуально). Запропонувати покращення відповідно до принципів універсального дизайну. <i>Презентація та обговорення.</i> Захист рішень. Колективне оцінювання.	10 2
<i>Знати:</i>	<u>Лекція 2.</u> Універсальний дизайн, інклюзія, доступність: співвідношення понять	2

сутність понять універсальний дизайн, інклюзія, доступність <i>Вміти:</i> розрізняти та коректно застосовувати поняття	<i>1. Причини появи понять.</i> Сучасний дизайн розвивається в умовах різноманіття користувачів; демографічних змін (старіння населення); підвищення уваги до прав людини; розвитку технологій і цифрових середовищ. Формування трьох взаємопов'язаних, але не тотожних понять: доступність, інклюзія та універсальний дизайн. <i>2. Доступність</i> — сукупність умов і технічних рішень, які забезпечують можливість користування об'єктами, середовищами або сервісами людям з інвалідністю. <i>3. Інклюзія</i> — соціальний і культурний принцип, що передбачає рівну участь усіх людей у суспільному житті без дискримінації. <i>4. Універсальний дизайн</i> — проєктна стратегія, що передбачає створення продуктів і середовищ, які є зручними для максимально широкого кола користувачів без необхідності спеціальної адаптації. Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти: 1, 2. Основний: 8[с. 53-105], 9 [с. 81-117]. Додатковий: 10 [с. 18-28]. Інтернет-ресурси: 19, 20. Самостійна робота студентів На вибір студента пропонується обрати два дизайн-об'єкти (фізичні або цифрові) та здійснити їх порівняльний аналіз за трьома критеріями: доступність; інклюзивність; відповідність принципам універсального дизайну. <i>Форма подання:</i> таблиця + короткий аналітичний висновок. Питання для поглибленого вивчення: 1. Чи можна вважати доступний дизайн інклюзивним автоматично? 2. У яких випадках універсальний дизайн є неможливим або недоцільним?	10
--	--	-----------

	3. Як універсальний дизайн пов'язаний зі сталим розвитком? 4. Чи може інклюзія існувати без дизайнерських рішень? 5. Яку роль відіграє емпатія у процесі універсального проектування? Практичне заняття <i>Тема:</i> Аналіз простору або продукту крізь призму доступності, інклюзії та універсального дизайну. <i>Вступне обговорення:</i> чи існує «нейтральний» дизайн? <i>Групова робота.</i> Аналіз обраного об'єкта (громадський простір, вебсайт, сервіс). Визначення потенційно виключених користувачів. <i>Формування пропозицій.</i> Розробка концептуальних рішень з позиції універсального дизайну. <i>Презентація та дискусія.</i> Обґрунтування рішень. Колективна рефлексія.	2
<i>Знати:</i> і бачити соціокультурні аспекти універсального дизайну <i>Вміти:</i> працювати з різними культурними контекстами	<u>Лекція 3. Соціокультурні аспекти універсального дизайну</u> 1. Концепція «універсального дизайну», що виходить за рамки питання доступності та пристосованості будівель і споруд. 2. Універсальний дизайн як соціокультурне явище. Універсальний дизайн не лише набір проектних принципів, а відображення соціальних і культурних цінностей суспільства. 3. Культура різноманіття та універсальний дизайн. Дизайн-рішення мають бути культурно чутливими, щоб не нав'язувати єдиний спосіб користування чи сприйняття. 4. Стереотипи, норми й дизайн. Універсальний дизайн спрямований на критичне переосмислення стереотипів і створення середовища, де різноманіття є базовою умовою. 5. Ідентичність, пам'ять і простір. Архітектура, предметний дизайн і візуальні комунікації формують колективну пам'ять, відображають локальну ідентичність, задають сценарії соціальної взаємодії. Універсальний дизайн працює з історичним контекстом, не знищує відмінності, а інтегрує їх.	2

	6. Етика та соціальна відповідальність дизайнера. Дизайнер несе відповідальність за включення або виключення людей, впливає на соціальні практики, формує культуру користування. Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти: 1,2. Основний: 7 [с. 75-122]. 8 [с. 107-155, 169-221]; 9 [с. 117-295]. Додатковий: 7 [с. 67-75], 12 [с. 34-52, 146-200]; 14 [с. 144-187,] Інтернет-ресурси: 19, 20, 21. Самостійна робота студентів На вибір студента пропонується обрати приклад громадського простору, продукту або сервісу та проаналізувати: які соціальні групи враховано, а які залишилися поза увагою; які культурні коди використано. Або — дослідити приклад реалізації універсального дизайну в різних культурних контекстах (наприклад, Скандинавія — Японія — Україна). Зробити висновки щодо культурних відмінностей. <i>Форма подання:</i> есе (1–2 стор.). Питання для поглибленого вивчення: 1. Чи існує культурно нейтральний дизайн? 2. Чи можливий універсальний дизайн без урахування локальної культури? 3. Як універсальний дизайн впливає на формування соціальної ідентичності? 4. Практичне заняття <i>Тема:</i> Аналіз соціокультурного контексту в дизайн-проекті. <i>Вступна дискусія:</i> Хто визначає «норму» в дизайні? <i>Групова робота.</i> Аналіз конкретного кейсу (простір, продукт, сервіс). Визначення культурних і соціальних бар'єрів. Проектна пропозиція. Розробка	10 2
--	---	--------------------

	концептуального рішення з урахуванням соціокультурного контексту. <i>Презентація та обговорення.</i> Аргументація рішень. Рефлексія щодо етичних аспектів.	
<i>Знати:</i> базові засади універсального дизайну <i>Вміти:</i> застосовувати принципи у дизайн-проектуванні	<u>Лекція 4.</u> Принципи універсального дизайну 1. Походження принципів універсального дизайну. Універсальний дизайн сформульований у 1997 році групою фахівців Північно-Каролінського університету (США) під керівництвом Рональда Мейса. Мета принципів — створення продуктів і середовищ, придатних для використання максимально широким колом людей без потреби адаптації. 2. Сім базових принципів універсального дизайну: - Рівноправне використання (Equitable Use); - Гнучкість у використанні (Flexibility in Use); - Простота та інтуїтивність (Simple and Intuitive Use); - Зрозуміла інформація (Perceptible Information); - Толерантність до помилок (Tolerance for Error); - Низькі фізичні зусилля (Low Physical Effort); - Розмір і простір для підходу та користування (Size and Space for Approach and Use). 3. Дизайн-проектування з урахуванням принципів Універсального дизайну. Принципи мають рекомендаційний характер, але широко застосовуються у дизайні, архітектурі, урбаністиці, цифрових середовищах. Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти: 1. Основний: 7 [с. 43-109], 8 [с. 65-95]; 9 [с. 257-295]. Додатковий: 10 [с. 77-83], 14 [с. 2-46, 100-115, 190-227],	4

	Інтернет-ресурси: 11,19, 20. Самостійна робота студентів Самостійна робота на вибір студента. <i>Завдання 1. Аналітичне.</i> Проаналізувати один об'єкт (виріб / простір / сервіс) за всіма 7 принципами універсального дизайну. <i>Формат:</i> таблиця + короткий висновок. Обсяг: 2–3 стор. <i>Завдання 2. Візуальне.</i> Створити інфографіку: «7 принципів універсального дизайну на прикладі одного об'єкта». <i>Завдання 3. Рефлексивне</i> (за вибором). Написати коротке есе: «Які принципи універсального дизайну є ключовими для мого фаху дизайнера?» Питання для поглибленого вивчення: 1. Чи всі принципи універсального дизайну однаково важливі? 2. Чи можливий конфлікт між принципами? 3. Як принципи універсального дизайну працюють у цифровому середовищі? 4. Чи існують обмеження застосування принципів універсального дизайну? 5. Практичне заняття <i>Тема:</i> Аналіз та застосування принципів універсального дизайну. <i>Етапи роботи:</i> 1. <i>Вступ.</i> Коротке повторення 7 принципів. <i>Робота в групах.</i> Кожна група аналізує об'єкт: зупинка громадського транспорту; навчальна аудиторія; сайт державної послуги; побутовий прилад. <i>Презентація результатів.</i> Представлення аналізу та пропозицій щодо покращення. <i>Обговорення.</i> Колективна рефлексія та висновки.	10 4
Знати:	<u>Лекція 5.</u> Транспортна доступність	2

типи бар'єрів у транспорті, розуміти поняття транспортної доступності <i>Вміти:</i> аналізувати маршрути користувачів, пропонувати інклюзивні дизайнерські рішення	1. Поняття «транспортна доступність». У контексті універсального дизайну транспортна доступність розглядається як складова безбар'єрного середовища; умова соціальної інтеграції; елемент якості міського простору. 2. Цільові групи користувачів. 3. Рівні транспортної доступності / інфраструктурний рівень / транспортні засоби / інформаційна доступність / організаційний рівень. 4. Принципи універсального дизайну в транспорті (рівноправне користування, простота та інтуїтивність, низькі фізичні зусилля, безпека та толерантність до помилок, достатній простір для руху). 5. Державні будівельні норми щодо транспортної доступності. 6. Роль дизайнера: аналіз маршрутів користувача, участь у міждисциплінарних командах, формування інклюзивних рішень, етична та соціальна відповідальність. Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти: 3, 5, 6. Додатковий: 10 [с. 49-54], 13, 16 [с. 5-11]. Інтернет-ресурси: 19, 20, 21. Самостійна робота студентів На вибір студента пропонуються самостійні роботи. <u>Завдання 1. Аналітичне.</u> Проаналізувати один транспортний маршрут (від дому до навчального закладу або громадського простору) з точки зору доступності. Критерії аналізу: підхід до зупинки; посадка / висадка; навігація; інформація; безпека. <u>Завдання 2. Проектне.</u> Запропонувати покращення доступності: зупинки; транспортного засобу; маршруту. Формат: схема + пояснювальна записка. <u>Завдання 3. Рефлексивне.</u> Есе: «Транспортна доступність як умова рівних можливостей у місті».	10
--	---	-----------

	Питання для поглибленого вивчення: 1. Чим транспортна доступність відрізняється від загальної мобільності? 2. Які принципи універсального дизайну є ключовими для транспорту? 3. Як інформаційний дизайн впливає на транспортну доступність? Практичне заняття <i>Тема:</i> Аналіз та проектування доступних транспортних рішень. <i>Вступ.</i> Актуалізація понять і принципів. <i>Групова робота.</i> Кожна група отримує кейс: автобусна зупинка; станція метро; пішохідно-транспортний вузол; міський маршрут. <i>Завдання групи:</i> визначити бар'єри; співвіднести з принципами універсального дизайну; запропонувати дизайнерські рішення. <i>Презентація.</i> Схеми, ескізи, пояснення. <i>Обговорення.</i> Оцінка ефективності та реалістичності рішень.	2
<i>Знати:</i> поняття інформаційно-комунікаційної доступності; усвідомлювати соціальну відповідальність дизайнера.	<u>Лекція 6.</u> Інформаційно-комунікаційна доступність 1. Поняття «інформаційно-комунікативна доступність». Забезпечення вільного доступу до інформації та комунікаційних технологій для всіх користувачів, включно з особами з інвалідністю. 2. Основні групи користувачів. 3. Сфери інформаційно-комунікаційної доступності / візуальна інформація / аудіоінформація / тактильна інформація / цифрова доступність. 4. Принципи універсального дизайну в інформації (сприйнятність; зрозумілість; керованість; надійність). 5. Типові бар'єри (дрібний шрифт; низький контраст; перевантажені інтерфейси; складна мова; відсутність альтернативних форматів). 6. Правове забезпечення інформаційної доступності.	2

<i>Вміти:</i> аналізувати інформаційні об'єкти; проєктувати інклюзивні комунікаційні рішення	7. Роль дизайнера (формування доступної візуальної мови, проєктування інформаційних систем, робота з текстом і структурою, етична відповідальність за включення користувачів). Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти:1, 2. Додатковий: 10 [с. 58-63],11. Інтернет-ресурси: 18, 19, 20, 21. Самостійна робота студентів На вибір студента пропонуються самостійні роботи. <i>Завдання 1. Аналітичне.</i> Проаналізувати будь-який об'єкт інформаційного дизайну: сайт, мобільний застосунок, афішу, навігаційну систему. Критерії аналізу: читабельність; контраст; логіка навігації; доступність для різних груп користувачів. <i>Завдання 2. Практично-проєктне.</i> Розробити інклюзивний інформаційний носій: постер; сторінку сайту; інфографіку; навігаційну табличку. Забезпечити мінімум два альтернативні способи подачі інформації. <i>Завдання 3. Рефлексивне.</i> Написати есе: «Чому інформаційна недоступність — це форма соціального виключення». Питання для поглибленого вивчення: 1. Чим інформаційна доступність відрізняється від просто «зрозумілого дизайну»? 2. Як когнітивні особливості впливають на сприйняття інформації? 3. Які етичні межі дизайнерських рішень? 4. Як цифрова доступність пов'язана з правами людини? Практичне заняття	10 2
---	---	--------------------

	<i>Тема:</i> Проєктування доступної інформаційно-комунікаційної системи. <i>Вступ.</i> Обговорення прикладів доступного й недоступного дизайну. <i>Робота в групах.</i> Кожна група отримує кейс: громадський простір; освітня установа; сервісний центр; цифровий сервіс. <i>Завдання:</i> визначити інформаційні бар'єри; запропонувати універсальні рішення; обґрунтувати їх принципами універсального дизайну. <i>Презентація рішень.</i> Ескізи, схеми, пояснення. <i>Обговорення.</i> Оцінка доступності, естетики та ефективності.	
<i>Знати:</i> принципи доступності архітектурного середовища <i>Вміти:</i> аналізувати просторові бар'єри; застосовувати принципи універсального дизайну у проєктуванні	<u>Лекція 7.</u> Доступність архітектурного середовища. Частина 1 1. Поняття доступного архітектурного середовища як властивість простору бути безпечним, зрозумілим і зручним для користування всіма людьми, незалежно від віку, стану здоров'я чи особливостей сприйняття. Доступність як базова умова реалізації універсального дизайну та прав людини. Вимоги щодо архітектурної доступності в усіх аспектах (громадські простори, будівлі, інтер'єри тощо). 2. Основні групи користувачів. 3. Типи бар'єрів у архітектурному середовищі (фізичні, просторові, інформаційні, психологічні). 4. Принципи універсального дизайну в архітектурі (рівність використання; гнучкість; простота та інтуїтивність; зрозуміла інформація; мінімізація зусиль; безпечність; достатній простір). 5. Основні елементи доступного середовища (входи та підходи; пандуси, ліфти; коридори, сходи; санітарні приміщення; громадські простори). 6. Державні будівельні норми щодо забезпечення доступності для маломобільних груп населення. Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти:3, 4, 5, 6.	2

	Основний: 16 [с. 295-337]. Додатковий: 10 [с. 41-47], 16 [с. 5-11]. Інтернет-ресурси: 18, 19, 20. Самостійна робота студентів Самостійна робота на вибір студента передбачає підготовку фотозвіту прикладів доступного та недоступного середовища та написання короткого есе: «Доступність як показник гуманності міста». Питання для поглибленого вивчення: 1. Чому доступність — не «пільга», а норма? 2. Чим універсальний дизайн відрізняється від адаптації? 3. Як архітектурні рішення впливають на соціальну інтеграцію? 4. Яка роль дизайнера у формуванні безбар'єрного простору? 5. Практичне заняття <i>Тема:</i> Аналіз доступності існуючого архітектурного об'єкта. <i>Завдання:</i> обрати будівлю (освітню, громадську, житлову); визначити бар'єри; класифікувати їх; запропонувати універсальні рішення. <i>Форма роботи:</i> групова. <i>Результат:</i> схема + короткий аналітичний звіт	10 2
<i>Знати:</i> принципи доступності архітектурного середовища	<u>Лекція 8.</u> Доступність архітектурного середовища. Частина 2 7. Доступність на різних масштабних рівнях (міський простір, будівля, інтер'єр). 8. Навігація та орієнтація в просторі (зорові, тактильні, звукові маркери; контрастні матеріали; логіка маршрутів; освітлення як засіб орієнтації).	2

<i>Вміти:</i> аналізувати просторові бар'єри; застосовувати принципи універсального дизайну у проектуванні	9. Безпека та комфорт (уникнення ризиків; антиковзкі покриття; контроль шуму; акустичний комфорт). 10. Нормативна база. Міжнародні рекомендації. Державні будівельні норми. 11. Сучасні тенденції в архітектурному проектуванні (безбар'єрні міста; інтеграція доступності з естетикою; сталі та екологічні рішення; партисипативний дизайн). Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти: 3, 4, 5, 6. Основний: 9 [с. 295-337]. Додатковий: 10 [с. 41-47], 16 [с. 5-11].. Інтернет-ресурси: 18, 19, 20. Самостійна робота студентів Самостійна робота передбачає створення чек-листа доступності для обраного типу будівлі та підготовку короткої презентації прикладу міжнародної практики. Питання для поглибленого вивчення: 1. Як поєднати доступність і архітектурну виразність? 2. Чи існує «універсальне» рішення для всіх? 3. Як працює інклюзивне проектування на ранніх етапах? 4. Які ризики і помилки найпоширеніші в доступному дизайні? Практичне заняття <i>Тема:</i> Проект доступного простору. <i>Завдання:</i> Розробити концепцію доступності для: входу до будівлі; громадського простору; навчального закладу. <i>Етапи:</i> Аналіз користувачів. Формування маршрутів. Проектні рішення. Візуалізація (схема / ескіз).	14 10
---	--	---------------------

<i>Знати:</i> базові дослідницькі методи <i>Вміти:</i> аналізувати потреби різних груп користувачів; застосовувати дослідження у проєктній практиці	<u>Лекція 9. Дослідження в універсальному дизайні</u> 1. Роль дослідження в універсальному дизайні. Дослідження в універсальному дизайні як системний процес вивчення потреб, можливостей, обмежень і досвіду різних груп користувачів з метою створення доступних, інклюзивних і ефективних дизайнерських рішень. 2. Людиноцентричний підхід. Основні принципи: емпатія; співучасть користувачів; тестування рішень; ітеративність процесу. Користувачі як співтворці дизайну, а не пасивні споживачі. 3. Типи досліджень в універсальному дизайні (аналітичні /теоретичні/; емпіричні /польові/; UX-дослідження). 4. Етичні аспекти дослідження. Повага до користувачів; недискримінаційна мова; добровільна участь; відповідальність дизайнера за наслідки рішень. Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти: 2. Основний: 7 [с. 31-88]. Додатковий: 10 [с. 81-83]; 12 [с. 14-128, 218-252]; 13 [с. 95-201]; 14 [с. 2-46, 68-97, 166-220]. Інтернет-ресурси: 19, 20, 21. Самостійна робота студентів Самостійна робота передбачає підготовку огляду одного міжнародного прикладу дослідження в універсальному дизайні. Створити чек-лист доступності для обраного типу об'єкта. Написати коротке рефлексивне есе: «Чому дослідження — ключ до інклюзивного дизайну».	4 10
---	---	--

	Питання для поглибленого вивчення: 1. Чим дослідження в універсальному дизайні відрізняються від маркетингових? 2. Чому поняття «середній користувач» є проблемним? 3. Які ризики виникають при відсутності дослідницького етапу? 4. Чи можливий універсальний дизайн без участі користувачів? Практичне заняття <i>Тема:</i> Проведення базового дослідження для проєкту універсального дизайну. <i>Завдання:</i> Обрати об'єкт дослідження: простір (вхід, вулиця, громадська будівля); предмет; сервіс. Визначити цільові групи користувачів (мінімум 3). Провести спостереження, коротке інтерв'ю або опитування, аналіз бар'єрів. Створити: 1–2 персонажі; карту користувацького досвіду; перелік проблем і потреб.	4
<i>Знати:</i> сутність ергономіки та антропометрії в універсальному дизайні <i>Вміти:</i> аналізувати сенсорні аспекти середовища;	<u>Лекція 10.</u> Ергономіка, антропометрія та сенсорне сприйняття 1. Людина як міра дизайну. В універсальному дизайні людина розглядається не як «середній користувач», а як спектр тілесних, фізіологічних і сенсорних можливостей. Ергономіка, антропометрія та сенсорика формують наукову основу проєктування, орієнтованого на комфорт, безпеку, доступність і гідність. 2. Ергономіка в універсальному дизайні. Враховує різні пози тіла (сидячи, стоячи, у русі); включає тимчасові й постійні обмеження; працює з втомою, навантаженням, безпекою; забезпечує інтуїтивну взаємодію. Види ергономіки: фізична; когнітивна; організаційна 3. Антропометрія: різноманіття тілесних параметрів. 4. Сенсорне сприйняття як складова доступності. Сенсорне сприйняття включає: зір, слух, дотик, вестибулярне відчуття, пропріоцепцію. Універсальний дизайн враховує	2

застосовувати мультисенсорний підхід; створювати дизайн-рішення для різних користувачів	зниження або втрату окремих сенсорних каналів, сенсорну чутливість або перевантаження, різні стилі сприйняття інформації. 5. Мультисенсорний підхід. Ефективне середовище передає інформацію кількома каналами, не перевантажує користувача, дозволяє вибір способу взаємодії. Наприклад, поєднання візуальних, тактильних і звукових сигналів; контраст, текстура, температура, звук; просторові орієнтири 6. Ергономіка як етична категорія. Ергономічні рішення впливають на здоров'я, визначають рівень включеності, формують досвід гідності або виключення. Універсальний дизайн розглядає ергономіку не лише як технічну, а як соціальну відповідальність дизайнера. Список рекомендованих джерел: Основний: 7 [с. 49-61]. Додатковий: 10 [с. 28-31], 13 [с. 95-201], 14 [с. 2-45]. Інтернет-ресурси: 18, 19, 20, 21. Самостійна робота студентів Підготувати коротке дослідження на тему: «Як ергономіка впливає на включеність користувачів». Зробити порівняльний аналіз традиційного та універсального рішення. Підібрати 3 приклади об'єктів з вираженим мультисенсорним підходом. Питання для поглибленого вивчення: 1. Чому «середні» антропометричні дані є проблемними? 2. Як сенсорне перевантаження впливає на користувачів? 3. Які сенсорні канали найчастіше ігноруються в дизайні?	10
--	--	-----------

	Практичне заняття Аналіз і редизайн об'єкта з позицій універсальної ергономіки. Завдання: Обрати об'єкт: предмет; елемент інтер'єру; фрагмент публічного простору; інтерфейс. Проаналізувати: ергономічні параметри; антропометричні обмеження; сенсорні бар'єри. Створити: карту користувачів; перелік проблем; пропозиції покращення. Запропонувати редизайн-рішення.	2
<i>Знати:</i> алгоритм проектування універсальних рішень <i>Вміти:</i> застосовувати методи оцінювання; аргументувати дизайн-рішення; працювати з реальними соціальними викликами	<u>Лекція 11.</u> Проектування та оцінювання універсальних рішень 1. Універсальне рішення як процес, а не результат. В універсальному дизайні важливим є не лише кінцевий об'єкт, а процес його створення, що включає: дослідження користувачів, формування сценаріїв використання, тестування, корекцію рішень. 2. Етапи проектування універсальних рішень / аналіз контексту / визначення користувачів / формування вимог доступності / концептуальне проектування / прототипування. • Оцінювання універсальних рішень (ергономічне оцінювання; юзабіліті-тестування; eye-tracking /відстеження руху очей; метод експертних оцінок; A/B-тестування). 3. Критерії якості універсального дизайну (доступність, зручність, безпека, інтуїтивність, гнучкість, естетична інтегрованість). Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти: 3, 4, 5, 6. Додатковий: 10 [с. 31-33, 69-75], 11, 13 [с. 201-223], 14 [с. 204-227], 16 [с. 5-11]. Інтернет-ресурси: 18, 19, 20. Самостійна робота студентів На вибір студента пропонується підготувати аналітичний огляд «Методи оцінювання універсального дизайну у світовій практиці». Проаналізувати реальний об'єкт: виявити бар'єри; запропонувати покращення. Скласти власний чек-лист оцінювання універсального	4 10

	рішення. Питання для поглибленого вивчення: 1. Чим універсальний дизайн відрізняється від адаптивного? 2. Які методи оцінювання є найбільш ефективними? 3. Чи можливий універсальний дизайн без участі користувачів? 4. Практичне заняття <i>Тема:</i> Проєктування та оцінювання універсального рішення. <i>Завдання:</i> Обрати об'єкт: предмет; громадський простір; елемент інтер'єру; сервіс або інтерфейс. Описати: контекст використання; групи користувачів; потенційні бар'єри. Розробити концепцію універсального рішення; сценарії користування; прототип (ескіз / модель). Провести оцінювання за принципами універсального дизайну.	4
<i>Знати:</i> український контекст універсального дизайну; міжнародну та вітчизняну нормативно-правову базу	<u>Лекція 12.</u> Універсальний дизайн в Україні 1. Формування ідеї універсального дизайну в українському контексті. Розвиток універсального дизайну в Україні в умовах пострадянської просторової спадщини, трансформації міського середовища, євроінтеграційних процесів, російсько-української війни та зростання кількості людей з тимчасовими і постійними обмеженнями. 2. Нормативно-правова база в Україні. 3. Українські практики універсального дизайну. Розгляд прикладів громадських просторів, транспортної інфраструктури, освітніх і культурних установ, житлового середовища, тимчасових і адаптивних рішень воєнного часу. 4. Бар'єри впровадження універсального дизайну (фрагментарність рішень, застарілі підходи проєктування, недостатня міждисциплінарність, обмежене залучення	2

<i>Вміти:</i> аналізувати реальні об'єкти; пропонувати професійні рішення	користувачів, дефіцит просвіти щодо принципів універсального дизайну). 5. Роль дизайнера в українських реаліях: проєктувальник, фасилітатор, комунікатор, адвокат доступності. 6. Перспективи розвитку універсального дизайну в Україні. Повоєнне відновлення міст і сіл; інклюзивне житло; універсальні освітні середовища; цифрова доступність; розвиток української школи універсального дизайну. Список рекомендованих джерел: Закони та нормативні акти: 1, 2, 3. Основний: 8 [с. 251-275], 9 [с. 337-404]. Додатковий: 10 [с. 83-84], 11. Інтернет-ресурси: 18, 19, 20, 21. Самостійна робота студентів Підготувати реферат на тему: «Універсальний дизайн в Україні: проблеми та можливості». Проаналізувати один український кейс (успішний або проблемний). Зібрати фотоматеріал доступності / недоступності у конкретному місті. Питання для поглибленого вивчення: 1. Чому універсальний дизайн в Україні розвивається нерівномірно? 2. Як війна вплинула на розуміння доступності? 3. Яка роль громадянського суспільства? Практичне заняття <i>Тема:</i> Аналіз та проєктна пропозиція універсального дизайну в Україні. <i>Завдання</i> (на вибір): Аналіз існуючого об'єкта в Україні: громадська будівля; простір міста; транспортний	10 2
--	--	--------------------

	вузол; освітній або культурний заклад. Виявлення бар'єрів: просторових; інформаційних; соціальних. Розробка пропозицій: покращення доступності; універсальних рішень; сценаріїв користування. Аргументація: відповідність нормам; відповідність принципам УД; соціальна доцільність. <i>Формат результату</i> : візуальна схема; короткий аналітичний текст; презентація.	
Всього		180

3. КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ З ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Оцінювання результатів навчання студентів з дисципліни «Універсальний дизайн» передбачає проведення таких контрольних заходів:

Форма контрольних заходів	Зміст форми контролю	Максимальна кількість балів
Поточний (семестровий) контроль:	Проводиться на практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Передбачає оцінювання теоретичної підготовки студентів із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на практичних заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань. Враховує активність та участь студента у науково-дослідній роботі, студентських олімпіадах, конференціях, конкурсах за відповідною тематикою дисципліни.	100
<i>Практичні заняття, самостійна робота студента</i>	Загальна кількість практичних занять з дисципліни – 15 (30 год). Максимальна кількість балів за одне практичне заняття – 5 балів (15 занять*5 балів (з врахуванням балів за самостійну роботу)).	75
<i>Підсумковий модульний контроль*</i>	Проводиться з метою визначення результатів за період теоретичного і практичного навчання студентів як окреме заняття у межах годин, відведених на практичні заняття.	15
<i>Наукова робота</i>	Активність та участь студента у науково-дослідній роботі, студентських олімпіадах, конференціях, конкурсах за відповідною тематикою дисципліни.	10
Підсумковий (семестровий) контроль (екзамен)	Засвоєння студентом програми навчальної дисципліни за навчальний період (семестр), що проводиться як контрольний захід під час екзаменаційної сесії для очної (денна) форми навчання та екзаменаційної сесії для заочної форми навчання).	100
Підсумкова оцінка	Проводиться з метою оцінювання результатів навчання студентів за певним освітнім ступенем. Результат підсумкової оцінки з навчальної дисципліни для студента денної форми навчання визначається як <i>середньоарифметична сума балів поточного (семестрового контролю) та екзамену.</i>	100

*Підсумковий модульний контроль з дисципліни «Універсальний дизайн» здійснюється на останньому за розкладом занятті у вигляді презентації комплексу практичних робіт виконаних ним за результатами вивчення тем дисциплін за семестр з подальшим обговоренням та оцінюванням їх за такими критеріями: відповідність навчальному завданню і вимогам по виконанню (5 балів), професійним стандартам (5 балів) і рівень виконання (5 балів). Максимальна кількість балів за презентацію студентом своїх творчих робіт – 15 балів. Формат презентації робіт (на фізичних або електронних носіях та / або у вигляді портфоліо) визначається викладачем. Загальна кількість балів за модульний контроль складає 15 балів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ)

Кількість балів	Зміст
«3»	Студент демонструє вільне володіння матеріалом теми дисципліни; ознайомлений з рекомендованою літературою, вмє самостійно знайти відповідь на проблемні запитання, спираючись на лекційний матеріал та першоджерела, вводити та використовувати власні класифікації, аналізувати, робити власні висновки; здатен встановлювати міждисциплінарні та міжпредметні зв'язки, застосовувати опановані практичні навички дизайн-діяльності.
«2»	Студент демонструє достатньо вільне володіння матеріалом теми дисципліни; ознайомлений з рекомендованою літературою та першоджерелами; відповідь на проблемні завдання знаходить за допомогою викладача, спираючись на лекційний матеріал, самостійно опрацьовані першоджерела та засвоєні практичні навички; допускає неточності та несуттєві (які кардинально не міняють суть) помилки у визначенні основної термінології дисципліни і практичному виконанні завдання, але легко усуває їх завдяки додатковим питанням.
«1»	Студент частково володіє матеріалом теми дисципліни; репродуктивно відтворює зміст лекційного матеріалу та/або основних літературних джерел і шляхи виконання практичного завдання; допускає помилки у визначенні основної термінології дисципліни і практичному виконанні завдання; нездатний знайти відповідь на проблемні запитання чи вирішити проблемні практичні завдання.
«0»	Студент демонструє нездатність розкрити питання теми дисципліни, відсутність базових знань з теми та вкрай слабе володіння практичними навичками й вміннями здійснення художньо-проектної діяльності; не знає зміст рекомендованої літератури, не володіє нормативною документацією та категорійним апаратом; не засвоїв початкові навички з виконання завдання, що засвідчує низький рівень дизайнерського мислення і практичних вмінь по темі дисципліни.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПОЗАУДИТОРНОЇ (САМОСТІЙНОЇ) РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Кількість балів	Зміст
«2»	Робота виконана правильно, повністю і самостійно, засвідчує наявність належного рівня знань та сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності строго дотримані.
«1»	Робота виконана, але містить помилки; засвідчує про недостатній рівень знань та недостатню сформованість практичних навичок; оформлення роботи не в повній мірі відповідає вимогам, що висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності дотримані частково.
«0»	Робота виконана на неприйнятно низькому рівні; оформлення не відповідає вимогам; стандарти академічної доброчесності не дотримано.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Програмою дисципліни «Універсальний дизайн» передбачено можливість студента брати участь у науково-дослідній роботі, студентських олімпіадах, конференціях, конкурсах за відповідною тематикою дисципліни (на вибір студента). Максимальна кількість балів для зарахування – 10 балів.

Види наукової діяльності, в яких студент може брати участь:

1. Виступ з доповіддю на студентській науковій конференції – 5 балів.
2. Публікація тез конференції/наукової статті – 5 балів.
3. Призове місце на конкурсі/олімпіаді/науковому проєкті – 5 балів.
4. Розробка та презентація індивідуального науково-дослідницького/дизайн проєкту – 5 балів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПІДСУМКОВОГО (СЕМЕСТРОВОГО) КОНТРОЛЮ (ЕКЗАМЕНУ)

Підсумкова форма контролю за результатами вивчення дисципліни – ЕКЗАМЕН у письмовій формі, Оцінювання результатів навчання студентів в університеті здійснюється за [100-бальною шкалою](#).

Рейтинговий бал (оцінка за шкалою ЄКТС)	Відповідність рейтинговому балу
90-100 (A, відмінно)	Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок. Студент демонструє відмінне засвоєння теоретичного матеріалу, наявність глибоких знань з навчальної дисципліни, вміння використовувати набуті знання при виконанні практичних завдань, опанування практичними навичками і вміннями, проявляє самостійність і творчість при вирішенні практичних завдань. Як виняток, зазначений рейтинговий бал може отримати студент, який, крім відмінних знань за програмою дисципліни, виявив активність у науковій роботі за відповідною тематикою, став призером творчого конкурсу або студентських олімпіад, виступав на конференціях тощо.
82-89 (B, добре)	Вище середнього рівня з кількома помилками. Студент демонструє засвоєння теоретичного матеріалу, наявність знань з теми або навчальної дисципліни, вміння використовувати набуті знання для виконання практичних завдань, опанування практичними навичками і вміннями, припускаючись незначних помилок і похибок у викладі теоретичного матеріалу й у виконанні практичних завдань, проявляє самостійність при вирішенні завдань. Оволодів програмою навчальної дисципліни на творчому рівні, проте у відповідях і при виконанні творчих допустив помилки.
75-81 (C, добре)	В цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок. Студент демонструє засвоєння теоретичного матеріалу, наявність знань з тем навчальної дисципліни, вміння використовувати набуті знання для виконання практичних завдань, опанування практичними навичками і вміннями, але припускається значної суттєвих помилок і похибок у викладі теоретичного матеріалу і у виконанні практичного завдання.
69-74 (D, задовільно)	Непогано, але зі значною кількістю помилок. Студент демонструє засвоєння основних положень теоретичного матеріалу в цілому, але припускається значних помилок і неточностей у визначеннях понять і категорій дисципліни, виконуючи на непоганому рівні практичні завдання, засвідчуючи задовільний рівень оволодіння

	навчальною програмою дисципліни на репродуктивному рівні, допускаючи у відповідях помилки.
60-68 (Е, задовільно)	Виконання задовольняє мінімальним критеріям Студент демонструє часткове засвоєння основних положень теоретичного матеріалу, наявність прогалин, припускається значної кількості помилок у визначеннях основних понять і категорій дисципліни та виконанні практичних завдань, має прогалини в розумінні основних положень теоретичної частини дисципліни, низькі навички і вміння виконання практичних завдань.
35-59 (FX, незадовільно)	З можливістю повторного складання Студент фрагментарно, поверхово володіє навчальним матеріалом дисципліни, не достатньо опанував, як основні положення теоретичного матеріалу, так і практичні навички й вміння для виконання завдань, і повинен додатково виконати індивідуальне завдання для підвищення рівня своїх знань та практичних навичок для повторно проходження підсумкового контролю.
1-34 (F, незадовільно)	Студент не засвоїв основні положення теоретичного матеріалу теми або дисципліни, не знає визначень основних понять і категорій дисципліни, не володіє практичними навичками і вміннями для виконання завдань

Екзаменаційні матеріали до підсумкового (семестрового) контролю (екзамену) складаються на основі програми та робочої програми дисципліни, охоплюють її зміст та розподілені в екзаменаційних завданнях з дисципліни. Передбачено 3 завдання: , які оцінюються у 30, 30, 40 балів відповідно.

Загальна оцінка за екзамен визначається як сума балів за усі виконані завдання (100 б. максимум).

Кращим студентам (але не більше 3-ох), які повністю виконали програму з дисципліни, виявили активність в науково-дослідній роботі і художньо-проектній діяльності за тематикою дисципліни, стали призерами студентських олімпіад, конкурсів наукових і творчих робіт, виступали на конференціях та за результатами поточного (семестрового) контролю набрали 90 і більше балів **передбачено виставлення результатів екзамену без виконання екзаменаційного завдання**, про що робиться запис в екзаменаційному листі студента.

Присутність студентів на екзамені є обов'язковою.

Повторне складання екзамену з дисципліни «Універсальний дизайн» допускається, але не більше двох разів. При незадовільній оцінці з першої спроби науково-педагогічному працівнику з даної дисципліни, вдруге екзамен приймається комісією, яка створюється деканатом факультету.

Результат підсумкової оцінки з навчальної дисципліни для студента денної форми навчання визначається як *середньоарифметична сума балів поточного (семестрового контролю) та екзамену.*

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Закони та нормативні акти

1. Конвенція про права людей з інвалідністю. – URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml
2. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» № 2249-VIII від 19.12.2017. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
3. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17Text>
4. ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення». – URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3192362160978134152?doc_type=2
5. ДБН В.2.3-5:2018 «Вулиці та дороги населених пунктів». – URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3199686959802877315?doc_type=2
6. ДБН Б.2.2-5-2011 «Благоустрій територій». – URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3256066732866930460

Основний

7. Голмз К. Невідповідність: Як інклюзія формує дизайн. Київ: ArtHuss, 2024. 144 с.
8. Норман Д. Дизайн для кращого світу. Значущий, стійкий, орієнтований на людство. Київ: ArtHuss, 2024. 320 с.
9. Папанек В. Дизайн для реального світу. Київ: ArtHuss, 2020. 448 с.

Додатковий

10. Азін В. О., Байда Л. Ю., Грибальський Я. В., Красюкова-Еннс О. В. Доступність та універсальний дизайн: навч.-метод. посіб./ за заг. ред. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О.В. К., 2013. 128 с.
11. Порадник щодо створення доступного середовища для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-presentation-2018/poradnuk.pdf>
12. Адамс Ш. Як дизайн спонукає нас думати, відчувати, діяти. Київ: ArtHuss, 2022. 256 с.
13. Бюлі Л., Натолі Дж. UX-команда в одній особі: як вижити в дослідженнях і дизайні. Київ: ArtHuss, 2025. 286 с.
14. Вайншенк С. М. 100 речей, які кожен дизайнер повинен знати про людей. Київ: ArtHuss, 2024. 256 с.
15. Дончак І.О., Лінда С.М. Пристосування житлового середовища для людей з обмеженими фізичними можливостями // Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2002. 127 с.
16. Куцевич В.В. Проектування середовища життєдіяльності з урахуванням потреб інвалідів // Будівництво України. 1999. № 3. С. 5-11.

17. Складенко Ю. Створення середовища життєдіяльності для інвалідів — це перехід до більш високого рівня комфорту для всіх людей // Вісник НУ «Львівська політехніка». Архітектура, 2004. № 505. С. 306.

Інтернет-ресурси

18. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України: аналіт. доп. / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2020. 24 с. – URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/dopovid.pdf>

19. Універсальний дизайн. – URL: <https://ud.org.ua/>

20. Національна Асамблея людей з інвалідністю (НАІУ). – URL: <https://naiu.org.ua/>

21. Річний звіт НАІУ 2024 «Об'єднані для захисту прав людей». – URL: <https://naiu.org.ua/archives/edition/richnyj-zvit-naiu-2024-pidsumky-roku-ta-dosyagnennya>

* Курсивом виділені джерела, що є у бібліотеці ДТЕУ